

УДК 330.354

Пожуєва Т. О.

**НОВА ЕКОНОМІКА – ЗАКОНОМІРНІСТЬ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЇЇ
ВИНИКНЕННЯ**

Наприкінці ХХ початку ХХІ сторіччя проблеми визначення сутності, становлення та функціонування нової економіки опиняються в полі пильної уваги наукового співтовариства. Не лишаються осторонь і представники російської (Іноземцев В., Пороховський А.) та вітчизняної економічної науки (Геєць В., Чухно А.). Постійна фіксація в навколишньому світі оточуючому світі прикладів обмеженості пояснювальних можливостей «класичної економічної теорії» це є яскравим свідченням нерозривності онтології та гносеології, та, як здається на перший погляд, одвічна відстань між практикою та теорією майже зникає. Однак такий різноплановий стан речей насправді виявляється досить примарним. Слід констатувати відсутність у сучасній економічній науці однозначного наповнення сутності нової економіки, визначення чіткої межі між «старим» та «новим» економічним життям. Більшість авторів зазвичай обмежуються лише заявами про наявність якісних відмінностей між ними, акцентуючи увагу на інформаційних або комунікативних аспектах, інколи допускаючи в якості критерію перманентність економічного зростання, але не конкретизуючи причину цього. Основна відмінність між старим та новим, економікою та неоекономікою як раз і проходить у площині специфіки економічної динаміки, а нові економічні явища не є кардинально відмінними від практики минулого. Відмінність лише у збільшенні кількості їх проявів, трансформації неоекономічного життя – явної складової сучасного життя. Поглиблене дослідження «неокласичного економічного життя» вимагає використання і неокласичних методів подібно до холістичного автопоезису, однак спроба виявлення головних зовнішніх ознак може бути реалізована шляхом відносно класичного апарату граничного аналізу, індукції, дедукції тощо [1, 2].

Теоретичними й практичними аспектами становлення та функціонування нової економіки присвячено роботи багатьох вчених-економістів як вітчизняних, так і зарубіжних. Їх авторами є: Авдокушин Е. Ф., Белоцерковец В. В., Долозіна І. Л., Д'яченко О. В., Іванова І. І., Канов А. А., Сакс Дж., Смаль В., Степанов А. П., Стрелець І. О., Фатенюк-Ткачук А. О., Хубієв К., Яремко Л. А. В роботах даних вчених переважно відмінності між новим і старим, економікою та неоекономікою, її особливістю, але в той же час недостатньою мірою висвітлено обґрунтування чинників преходу до нової економіки.

Метою статті є обґрунтування закономірності та доцільності становлення «нової економіки».

Час виникнення нової економіки як явища неможливо точно визначити, але поява цього терміна припадає на середину 90-х років минулого століття. До цього часу не існує єдиного визначення даного поняття. За дефініцією, прийнятою Світовим банком разом з Організацією економічного співробітництва і розвитку (OECD), нова економіка – це та економіка, в якій знання створюються, присвоюються, передаються і використовуються підприємствами, організаціями, фізичними особами та суспільством більш ефективно, сприяючи швидкому економічному та соціальному розвитку. Професор А. К. Кожмінський стверджує, що це така економіка, в якій більшість підприємств базують свою конкурентну перевагу на знаннях. На думку автора, нова економіка являє собою таку економічну формацію, де знання, інформація та навички стають ключовими факторами виробництва і формують більшу частину вартості підприємства на ринку [2].

У 1990-х роках термін «нова економіка» став вживатись щодо високотехнологічної економіки США, тобто нова економіка зобов'язана своїм походженням процесу масової інформатизації суспільства, зокрема появи нових інформаційних технологій, Інтернету,

комп'ютерів тощо. Таке визначення виникло в якості узагальнюючої назви для тих галузей, які пов'язані з виробництвом, передачею та обробкою інформації. Унаслідок того, що розвиток економіки та інформатизації йшов з вражаючими результатами на тлі все більш відчутного зростання безробіття, виникла гіпотеза щодо наявності причинно-наслідкового зв'язку між розвитком інформаційних технологій і стійким зростанням економіки США. Цей феномен американські економісти і назвали новою економікою [3].

Динамізм перебудови у всіх сферах економіки, розповсюдження інформаційних технологій створює нагальну потребу в перегляді базових напрямків функціонування економіки, особливостей її розвитку в сучасних умовах, виявленні проблем і шляхів їх вирішення з урахуванням виникнення нової ери – нової економіки. Кожний еволюційний етап розвитку економіки формується та розвивається на засадах новітніх досягнень наукової думки та наявності результатів наукових досліджень, які в своїй сукупності є науково-технічним прогресом, або інноваційним розвитком. Водночас, кожному етапу розвитку економіки притаманні певні відмінні ознаки. Так для нової економіки, як економіки інформаційної ери, провідною ознакою є наявність інновацій, обумовлених розвитком інформаційного поля, яке проникає в усі сфери економічної діяльності [4].

Світова економіка перебуває сьогодні у переламній фазі. Індустріальні економіки входять у «нову економіку», для якої визначальним є активне використання інноваційних ресурсів розвитку. Щодо певних ознак «нової економіки», то їх поки що досить складно визначити загальноприйнятим науковим апаратом/показниками або цифрами/, але є всі підстави говорити про те, що вона висуває до ставить національних економік абсолютно нові вимоги. Як і за часів промислових революцій, перехід до «нової економіки» проходить не відразу, а з різною швидкістю в різних сферах економіки та регіонах. Однак, на відміну від цих революцій, «нова економіка» не стане обмежуватись кількістю високорозвинених країн, а досить швидко охопить усю світову економіку. В зв'язку з окресленим, позиції національних провідників у міжнародному поділі праці будуть визначатись інакше; конкуренція остаточно і незворотно стане глобальною конкуренцією [5].

«Нова економіка», як і всі попередні радикальні зміни в соціальній, економічній та технологічній сферах, утворилася на основі низки принципово нових інновацій. Розвиток, дифузія та розповсюдження цих інновацій у специфічних умовах «нової економіки» і визначило специфічні форми їх прояву на подальші десятиліття [4].

Виникнення та розвиток «нової економіки» потребує адекватної методології. Заслуговує на увагу думка Хубієва К. щодо оцінки цього феномена на рівні форм руху матерії. Автор виходить з того, що поява «нової економіки» зумовлена процесом ущільнення економічного простору та часу. Саме за цих умов усі економічні агенти мають шукати нові ресурси для продовження динамічного розвитку [6]. Ми вважаємо, що на сьогодні єдиною можливим ресурсом, адекватним зазначеної ситуації є ресурс новий, точніше, інноваційний. Новий рівень усупільнення виробництва, нові інформаційні та фінансові потоки, нові світові ресурси, нові форми збуту продукції інноваційних технологій тощо. Аргументами на користь цієї думки є загострення конкуренції за володіння економічними ресурсами та власне життєвим простором [5].

До особливостей нової економіки можна віднести, перш за все, радикальні зміни у виробничих силах та технологіях. Їх базу і можуть скласти інноваційні ресурси. Саме нові технології є не просто розвитком виробничих сил, а принципово новою виробничо-економічною системою.

Іншою особливістю «нової економіки» є радикальна інтенсифікація природних сил та процесів, що використовуються: температура, швидкість, потужність тощо. Це явище досить суперечливе – з одного боку, розвиваються виробничі сили; з іншого – посилюються загрози, пов'язані з їх використанням. Саме аналіз виробничих сил впливає на всю систему

економічних зв'язків між економічними агентами. Зміни тут колосальні. Нова мова економічних відносин, нові форми обміну інформацією, нові швидкості угод та переміщення ресурсів і, як наслідок, нові форми організації економіки.

Наступний блок проблем «нової економіки» – економічний. Однак тут більше питань, ніж відповідей. Перш за все, слід враховувати два фактори. Розповсюдження комп'ютерних технологій дозволяє створювати індивідуальні, сімейні та малі форми підприємництва, однак структурні зрушення в економіці, пов'язані з переміщенням акцентів у сферу послуг також сприяють масовій зайнятості у малому підприємстві. Цей приклад дозволяє висунути гіпотезу, що фундаментальні зміни у виробничих силах та рівні обособлення у «новій економіці» суттєво модифікують фундаментальні закони ринкової економіки. Тобто «нова економіка» сприяє появі нових законів сучасного економічного розвитку [5].

Слід зазначити, що передумовами переходу до нової економіки послужили наступні фактори:

- лібералізація ринків;
- посилення мобільності капіталу;
- глобалізація ринків;
- поява цифрового простору як єдиної комунікаційної мережі.

Феномен нової економіки пов'язаний, з одного боку, із стиранням кордонів і бар'єрів для вступу в галузь суто технічного характеру, а, з іншого боку – з появою таких великих монополій, як Microsoft, що також породжує масу принципово нових особливостей макроекономічного характеру [7].

Заслуговує на увагу точка зору Фатенюк-Ткачук А. О., згідно з якою світова економіка вступила в епоху, що характеризується нечуваною жорсткістю конкуренції, «комодизацією» (перетворенням колись унікальних продуктів на звичайні), стрімкими змінами. Сукупність цих проявів і називають ««ною» економікою» (new economy). Зазвичай її характеризують так: «коли ми говоримо про нову економіку, ми маємо на увазі світ, де люди працюють мізками, а не руками. Світ, де комунікації та технології створюють глобальну конкуренцію. Світ, де інновації важливіші за масові продукти. Світ, де швидкі зміни відбуваються постійно. Світ, настільки відмінний від індустріального століття, наскільки воно відрізняється від аграрного. Світ, настільки інший, що його можна описати одним словом – революція» [8].

Епоху «нової економіки» досить часто називають періодом революції знань, коли здатність виробляти, придбати та використовувати знання стає найважливішим чинником конкурентоспроможності як окремого суб'єкта господарювання, так і національної економіки в цілому. Отже, в основі розвитку «нової економіки» лежать інформація, знання, які починають бути не просто дуже важливими, але й головним економічним ресурсом, що забезпечує економічне зростання і подальший розвиток [9].

В економіці знань процес навчання та самонавчання триває постійно. В маркетинговій літературі говорять про інтуїтивний спосіб мислення, запозичений із дзен-буддизму. На навчання багато підприємств витрачають до 10 % робочого часу, вважаючи це не витратами, а капіталовкладеннями.

Суб'єкти господарювання прагнуть вивільнити ініціативу, аби всі відділи стали підрозділами, здатними до самоорганізації, а співробітники перетворилися на бізнесменів. «Нова» економіка переоцінює навіть значення університетів. У рейтингах 50 провідних бізнес-шкіл Америки, проведеного журналом «U/S/News & World Report», престижний Гарвардський університет поступився першістю Стенфордському університету, що вирізняється кількістю випускників – інноваторів. За словами одного із засновників університету Л. Стенфорда: «Одна лише практична освіта не дає можливості успішно вести бізнес. Необхідно культивувати та розвивати уяву».

На заміну мотиву заробітної плати приходять розуміння змістовності праці й усвідомлення, відчуття причетності до справ підприємства. Крім того, змінюється роль менеджера – спрямування дій інших на забезпечення процесу навчання та їхнього розвитку, щоб кожен міг керувати своєю власною роботою. Нова атмосфера – це мінімум бюрократії, зрозуміла місія компанії, доступ до фінансової та іншої інформації, участь у прийнятті рішень, цілкова свобода та відповідальність за розумної звітності, постійне новаторство [8].

Успішний, сталий розвиток промислового підприємства в сучасних умовах може бути забезпечений лише на базі «нової економіки». Цей термін, на думку Яременко Л., використовується для означення прогресивних процесів і змін, що відбуваються в новітньому господарюванні, визначає напрям та перспективу його розвитку. Виступаючи самостійним суб'єктом господарювання, територіальна громада прагне якнайкраще реалізувати свої соціально-економічні інтереси. Такою формою та засобом якраз і виступає, вважає Яремко Л. «нова економіка» [10].

З точки зору Авдокушина Є. Ф., «новітня економіка» (неоекономіка) – це економічна інфраструктура, яка характеризується, головним чином, перевагою не обігових активів (послуг і технологій) і зниженням ролі відчутних активів, а економікою знань, новими інформаційними технологіями, новими бізнес-процесами, що забезпечують лідерство і конкурентоспроможність у сучасному світі [11].

Сутність нової економіки через економіку знань пропонує розглядати також Смалъ В., стверджуючи, що концепція економіки знань є продуктивною як теоретично, так і емпірично. Автор наголошує на тому, що важливою рисою «нової економіки» є зростаюча значимість знань, які, поряд з працею та капіталом, стають самостійним фактором виробництва і здатні впливати на все економічне середовище та формування макроекономічних показників [12].

Виникнення нового суспільства спричинене, насамперед, глобалізацією. Мультинаціональні компанії мають більший вплив на політичні та соціальні проблеми, ніж президенти й уряди. Неефективними є сучасні методи ведення господарства, спостерігається необґрунтована централізація регулювання економіки, спроби стримувати міжнародний рух товарів, робочої сили, капіталу.

«Нова» економіка, заснована на досягненні інформаційних технологій, є реальною, вона змінює вигляд світової промисловості та сфери послуг. Методика провадження і розповсюдження інформаційних технологій залежить не тільки від сил ринку, а й від урядів. Тобто впливовим є політичний чинник [13].

Вчені, які вивчали історію економіки, попереджали, що нові технології позначаться на дійсному поліпшенні продуктивності промисловості тільки через багато років (що підтверджувалося прикладом найважливіших технологічних стрибків у минулому).

Друга назва «нової» економіки – це економіка знань, під якою слід розуміти сукупний інтелект, кваліфікацію й винахідливість співробітників, сучасні інструменти, свободу творчості, миттєву реакцію на виникаючі тенденції та культуру постійного вдосконалення. Одночасно все це має бути спрямоване на створення інноваційного продукту, що значно підвищить попит споживачів [8].

Необхідність формування «нової економіки» дозволяє зробити узагальнення про те що на базі інноваційних технологій утворюється новий світовий порядок, який недостатньо вивчений на теоретичному рівні навіть у межах відомих парадигм та методологій. Відомі закони та тенденції суспільного розвитку отримують нові імпульси для розвитку нових форм руху. Деякі закони сьогодні активно модифікуються. Накопичено достатньо підстав для нових законів.

Виходячи з окреслених теоретичних контурів «нової економіки», її практичну функцію доцільно розглянути в контексті формування промислової політики, через зміни, що виникають у промисловому комплексі – основному суб'єкті промислової політики в контексті використання нових ресурсів і отримання інноваційних результатів. Саме промислові підпри-

емства /за умов ринкової економіки є підприємницькими/ через прагнення до ефективного господарювання, високих прибутків докорінно змінюють свої умови конкуренції та умови конкуренції для інших. Вони є двигуном «нової економіки» так само, як вона стимулює їх до подальшого розвитку. При цьому використовують як технічні, так і організаційні зміни – найважливіше джерело економічного прогресу, яким здебільшого нехтують [5].

ВИСНОВКИ

Формування «нової» економіки є результатом нових знань. Подвоєння знань відбувається кожне десятиліття. Знання завжди було умовою розвитку виробництва. Однак до початку ХХІ ст. людство нагромадило їх у такій кількості, що вони перейшли в якісно новий стан і стали самостійним чинником виробництва – таким, як земля, капітал, робоча сила. Термін «нова економіка» виник у контексті глобального віртуального ринку. Слід зазначити, що його можна використовувати у значенні світових економічних змін національних економік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белоцерковец В. В. Экономика и новая экономика: критерии разграничения / В. В. Белоцерковец // Экономическая теория. – 2005. – № 1. – С. 17–24.
2. Иванова І. І. Структура нової економіки, її складові / І. І. Иванова // Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць. – К., 2010. – № 10 (113). – С. 81–84.
3. Дьяченко О. В. К сущности категории «новая экономика» / О. В. Дьяченко // Вестник Челябинского государственного университета. – 2010. – Экономика. – № 5 (186). – Вып. 25. – С. 18–23.
4. Долозіна І. Л. Інновації як провідна ознака нової економіки / І. Л. Долозіна // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Т. 3. – 2013. – № 20 (199). – С. 161–166.
5. Степанов А. П. Инновационные контуры «новой экономики» / А. П. Степанов, Н. П. Гончарова // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : Наук. журнал. – Вып. 1–2. – К. : НАУ, 2009. – С. 263–275.
6. Хубиев К. О содержании «новой экономики» / К. Хубиев – Экономист. – 2008. – № 5. – С. 63–70.
7. Стрелец И. А. Новая экономика : гипотеза или реальность? / И. А. Стрелец // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 2. – С. 16–23.
8. Фатенюк-Ткачук А. О. Парадигма проявів «нової економіки» / А. О. Фатенюк-Ткачук // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 12 (138). – С. 53–61.
9. Канов А. А. «Новая экономика» и ее основные черты / А. А. Канов // Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В. І. Вернадського. – 2010. – Сер. : Економіка і управління. – Т. 23 (62). – № 1. – С. 186–197.
10. Яремко Л. А. «Нова економіка» та інноваційний розвиток / Л. А. Яремко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – Т. 1. – № 3. – С. 25–30.
11. Авдокушин Е. Ф. «Новая экономика»: сущность и структура / Е. Ф. Авдокушин // Экономическая теория на пороге XXI века : 5. Неэкономика / под ред. Ю. М. Осипова. – М. Юрист, 2001. – 624 с.
12. Смаль В. «Нова економіка»: основні підходи до концептуалізації / В. Смаль // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2010. – № 57. – С. 11–14.
13. Сакс Дж. Нові уроки економіки / Дж. Сакс – Проект Синдикат для «Дня». – Центр міжнародного розвитку Гарвардського університету. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua>.